

ENGELSİZ KENTLERİN İNŞAASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ: “ETİMESGUT BELEDİYESİ ÖRNEĞİ”

Nazlı YÜCEL BATMAZ

Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kesin MYO, Kırıkkale

Özet

Kent, insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli ve en büyük fiziki ürünü ve insan hayatını yönelten, çevreleyen yapıdır. Toplumsal, siyasal, yönetsel ekonomik alanın tüm vatandaşlar için var olduğu bu yaşam alanında tüm bireylerin hiçbir ayırım gözet(il)meksizin eşit, dengeli, gereksinmeleri oranında kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan yararlanma hakları bulunmaktadır. Ancak diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri ifade eden engelliler, onur ve değer bakımından diğer insanlarla eşit olmalarına rağmen haklara erişim ve kullanma konusunda en zayıf ve dezavantajlı toplumsal grubu oluşturmaktadırlar. Engellilerin yaşamlarını kolaylaştırabilmek ve kentsel tasarımda onların da özelliklerinin dikkate alınmasını sağlamak, bu konuda farkındalık yaratmak ve engelsiz kentler inşa edebilmek için yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Bu bağlamda çalışmada ilk önce kent, engelsiz kent kavramları ifade edilecektir. Daha sonra ulusal ve uluslararası düzeyde Engelli haklarına yönelik düzenlemeler anlatılarak yerel yönetimlerin engellilere yönelik politikaları Etimesgut Belediyesi özelinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kent, Engelli, Engelsiz Kent, Yerel Yönetimler, Etimesgut Belediyesi*

Abstract

The city is the most important and greatest physical product for organizing human life and it is the structure surrounding and directing human life. In this life space, in which social, political, administrative economic area exists, all the individuals have the right to benefit from opportunities and facilities, without any discrimination and in equal,

balanced and necessary proportions. But disabled, who ipmly having long term physical, mental, intellectual or perceptual impairments, are the weakest and disadvantaged social groups for accessing and using rights. Local governments have important duties in order to facilitate the lives of the disabled and to take into considerration their characteristics in urban design, to raise awareness in this regard and to build barrier-free cities. In this context, first of all, the concepts of city, barrier-free city will be expressed. Later, the regulations directed to disabled people rights at the national and international level will be explained and the policies of local administrations will be evaluated which are directed for the disabled in the case of Etimesgut Municipality.

Keywords: *City, Disabled, Unimpeded City, Local Administrations, Etimesgut Municipality*

Giriş

Yaşam alanları insan yaşamının sürdüğü ve şekillendiği yerlerdir. Bu nedenle bu alanların yaşam biçimi ve beklentileri karşılayabilmesi yaşam kalitesinin artışında önemli rol oynamaktadır. Sağlıklı, başarılı, verimli ve mutlu bir hayat için yaşam alanları vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Tasarımcılar yaşam alanlarında sadece erişkin bireylerin yaşamadığının bilincinde olmalıdırlar. Yaşam alanlarında yaşlı ve engelli gibi farklı özellik ve kapasitede bireylerin de yaşadığı bilinciyle bireylerin yaşam kalitesini artıracak tasarımların yapılması toplumun tüm kesimlerinin sağlığı, başarısı ve verimliliği için vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Toplumda yaşayan herkes, tüm mekânlara erişebilmek ve onu kullanabilmek hakkına sahiptir. Oysa özellikle Türkiye’de kentsel mekânlarda görülen fiziki engeller ve toplumun konu hakkındaki farkındalığının eksikliği yaşamı zorlaştırmaktadır. Kentsel hizmetler, kentte yaşayan tüm bireylerin bu hizmetlere eşit ve adil biçimde erişebilmesi ile anlam kazanmaktadır. Kentlerin yaşanabilir olarak nitelendirilmesinde ve kentte yaşayan herkes için kentsel yaşam kalitesinin sağlanmasında erişilebilirlik önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede; engelsiz kent kavramı sadece engelli bireylerin karşılaştığı engellerin kaldırılmasına yönelik bir kentsel mekânı düzenleme olarak sınırlandırılmamalı, farklı yaşta ve cinsiyetteki bireyler sürekli ya da kalıcı

olarak karşı karşıya kaldıkları engellerle kentlerde yaşamakta oldukları unutulmamalıdır.

Kentlerin sadece engelli bireyler için uygun hale getirilmesi gibi dar ve yetersiz bir çerçeve ile sınırlandırılmamış bir hizmet anlayışı yaşanabilir mekânların artmasına katkı sağlayacaktır. Kentlerin daha yaşanabilir mekânlar haline dönüşmesi elbetteki yerel yöneticilerin kentleri için çizdikleri vizyonla mümkündür. Bu amaçla çalışmada kentin bir engel mekânı olarak değil üzerinde yaşayan tüm vatandaşları için bütün mekânları ulaşılabilir ve erişilebilir kılma görevini yüklenmiş olan yerel yönetimlerin uyguladıkları/ uygulamaya çalıştıkları politikalar Etimesgut Belediyesi özelinde incelenmiştir. Makalede ilk olarak kavramsal çerçeve çizildikten sonra Etimesgut Belediye'sinin Engellilere yönelik uyguladığı politikalar anlatılacaktır.

A. Kavramsal Çerçeve

Kent, insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli ve en büyük fiziki ürünü ve insan hayatını yöneten, çevreleyen yapıdır. Sınırları son derece net çizilen özgürlükler sistemi olarak ifade edilen (Demirkan, 1996: 17) kentin doğal ve yapay çevre özellikleri kentin fiziksel yüzünü oluşturmaktadır. Coğrafi oluşumlar, topoğrafik yapı, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik yapı kentin doğanın bir parçası olmasıyla kazandığı kimlik elemanları; yani verili olan kimliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fiziki çevre içerisinde değerlendirilen yapay çevre ise kentte yaşamlarını sürdüren insanların ihtiyaçları ile ortaya çıkan eylem alanları ve bu eylem alanlarının karşılıklı ilişkileriyle biçimlenen, insanlar tarafından oluşturulmuş öğelerden oluşmaktadır. Kentteki anıtlar, konutlar, yollar, açık alanlar, mimari yapılar, peyzaj mimari uygulamalar, piktogram ve ideogramlar, vitrin tabela ve reklâm elemanları, açık hava sanat eserleri, aydınlatma uygulamaları, kısacası kentteki yapay yolla oluşturulmuş her şey yapay çevrenin ve toplum kültürünün bir parçasıdır (Keleş ve Hamamcı,1993: 21). Kentin yapay çevresini oluşturan ve kentin “toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yer” (Cansever, 1996:125), şeklinde tanımlanmasına olanak veren yerler şehrin yapay çevresini oluşturan bu kamusal mekânlardır.

Kamusal mekânlar, kentin karmaşık mekânsal örgüsü içinde herkesin erişebildiği, kentlinin etkinliklere kendiliğinden dâhil olduğu, bütün insani değerlerin ortak ve eşit olarak kullanıldığı, birbirinden ayrı yaşamları kesiştiren, alışveriş, gezinti, gibi eylemsel çeşitliliklere sahip olan, değişken, yeniliklere açık ve farklı işlevselliklere cevap verebilecek nitelikte etkileşim mekânlarıdır (Başer, 2006:9). Bu mekânlarda tüm bireylerin hiçbir ayırım gözet(il)meksizin eşit, dengeli, gereksinmeleri oranında kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan yararlanma hakları bulunmaktadır. Ancak -fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyler olarak tanımlanan (Engelliler Hakkında Kanun, 2005) - engelliler onur ve değer bakımından diğer insanlarla eşit olmalarına rağmen haklara erişim ve kullanma konusunda en zayıf ve dezavantajlı toplumsal grubu oluşturmaktadırlar (Mutlu ve Batmaz, 2013: 309).

Kentlerde her türlü yaşam alanlarının tasarımı aktif erişkinlere göre yapılmakta dolayısıyla kentlerde yaşam zorluklarının ve sıkıntılarının büyük çoğunluğu daha kent tasarımları yapılırken ergonomik kriterlerin göz ardı edilmesinden veya bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Oysa Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre 65 yaş ve üstü bireyler % 7, bebek ve çocukların oranı % 31, engelliler % 12.29 ve süregelen hastalığa sahip olanların oranı ise % 9.70'dir (TÜİK, 2016). Ülkemizde, çocuk, yaşlı, engelli ve süregelen hastalığı olanların oranı % 59,9'dur. Bu durum kentlerin tasarımında nüfusun yarısından fazlasının dikkate alınmadığını göstermektedir. Bu da kentlerde kısa, orta ve uzun vadeli yapılan tasarımların daha baştan hatalı yapıldığını kanıtlar niteliktedir. Halbuki Kentsel mekânlar engelli ya da engelsiz tüm bireylere çalışma, rekreasyon gibi amaçları için herhangi bir kısıtlama, sınırlandırma veya bir engel yaratmadan olanak vermelidir (Akın ve Önal, 2016:54) .Engelliler için ilk sorun alanı kamusal mekanlarda değil yaşadıkları konutlarında ortaya çıkmaktadır. Oturulan ya da üretilen konutların özellikleri (lavabo yüksekliği, asansörün olup olmaması- olsa dahi genişlik ölçüsü, görme engelliler için ses düzeneği vb.) onların özgür dolaşımını sağlayacak nitelikte değildir. Bu özelliklerden dolayı engelli vatandaşların birçoğu kamusal mekânlara dahi çikamamaktadır.

Kamusal mekânlara çıkmayı başaran engelliler de bu mekânlarda farklı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Engellilerin yaşadıkları bu sorunlar aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (Dünya Engelliler Vakfı, 2018: 1):

Trafik İçerisindeki Zorluklar

Kentlerde daha çok taşıtların daha hızlı hareket etmelerine öncelik tanınmaktadır. Bu öncelik sıralamasındaki yanlışlık, engellilerin, sosyoekonomik durumları gereği de daha çok kullandıkları yaya dolaşımını kısıtlayan uygulamaları doğurmaktadır. Toplu taşımacılıkta ise engellilere yönelik yetersiz düzenlemeler, istisnai çözümlerle aşılmaya çalışılmaktadır. Engelli bireylere göre tasarlanmamış alt ve üst geçitlerin varlığı, bu geçitlerin çok azında asansör bulunması, var olanlarda da kullanım kalitesinin düşüklüğü günlük hayatta sıkça gözlemlenmektedir. Yanı sıra araç sahibi engelli bireyler için park yeri ayrılmaması, ayrılan yerlerdeyse engelli olmayan bireylerin işgali bu sorunların başında gelmektedir

Kaldırımlardan Kaynaklanan Zorluklar

Yaya akışının ana eksenini oluşturan kaldırımlarda da durum iç acııcı değildir. Kaldırım yükseklikleri standartların dışındadır. Kaldırım iniş çıkışlarında rampa bulunmamakta, rampa bulunan kaldırımlarda ise eğim standartlarına uyulmamaktadır. Kaldırımlar genellikle bir tekerlekli iskemlelinin geçiş yapabileceği genişliklerde değildir. Kaldırım üzerinde bulunan kent mobilyalarının yanlış yerleştirilmiş olması, esnafa ait malların rastgele konulması ve kaldırıma park yapan otomobil, motosiklet, bisikletler de bir başka sorun kaynakları olmaktadır. Engelliler, taşıt yoluna inmeye mecbur kalmakta; bu da onları kazalara ve fazladan yeti kayıplarına açık hale getirmektedir.

Kent Mobilyalarından Kaynaklanan Zorluklar

Banklar, bordürler, büfeler, çeşmeler, çöp kutuları, genel tuvaletler, gölgelikler, otobüs durakları, oyun parkları elemanları, posta kutuları, parkmetreler, reklam-ilan panoları, sokak lambaları, trafik lambaları, telefon kulübeleri, yangın muslukları, yer döşemeleri olarak örneklendirilebilecek kent mobilyalarında standart dışı uygulamalar

olması engellilerin bunlar aracılığıyla erişileceği bazı başka hizmetlere de erişimi zorlaştırmaktadır.

Kent, engelli bireylere, farklı kısıtlamalar koyuyorsa; evden çıkmakla birlikte başlayan “bugün ne tür farklı engellerle mücadele edeceğim” tedirginliğini yaşıyorsa; tek başına bu mücadeleyi verememe kaygısıyla yanında bir yakınını bulundurma mecburiyetine sokuyorsa; yalnız ya da değil, sadece en acil işlerini yaparak bir an önce eve dönme endişesini hissettiriyorsa kentin kendisi bir engeldir” (Şat ve Öğer, 2017:523)

Engelleri her ne olursa olsun tüm insanlar eşit kullanım hakkına sahiptir ve bağımsız hareket etme özgürlükleri vardır. Kentte erişilebilirlik konusunda karşılaşılan sorunların azaltılması ya da kentte erişilebilirliğin olması için; bireyin konutundan dışarı çıktığı andan itibaren yollar, sokaklar, kaldırımlar, ulaşım araçları dâhil olmak üzere gideceği hedef noktasına kadar geçen sürede ve o alanda geçireceği zaman diliminde ulaşım, hareket, oturma, dinlenme, aktivitelerde yer alma gibi durumlarda sorunsuz ve herhangi bir engelle karşılaşmadan gerçekleştirmelidir.

Engellilerin yaşadıkları bu olumsuzlukları giderebilmek ve kenti tüm bireyler açısından yaşanabilir bir hale getirmek için kentin tasarımında engellilerin özellikleri de dikkate alınarak düzenlenmeler yapılmaya başlanmıştır ki bu literatüre engelsiz kentler olarak yansımıştır. Engelsiz kent, başta engelliler olmak üzere herkesin herhangi bir kısıtlama, sıkıntı ve engelle karşılaşmadan, başka birinden yardım almasına gerek kalmadan, her türlü hizmete ve yapıya ulaşmasını ve kullanmasını sağlayacak şekilde planlanmış şehir olarak ifade edilebilir.” (Sümer, 2015: 144) Engelsiz kentler; herkesin fiziksel bağımsız hareketini gerçekleştirdiği ve engellilerin toplumla bütünleşmesinin sağlandığı kentler şeklinde tanımlanabilir. Gerçek bağımsız hareket edebilmesinin anlamı bireyin çok az bir yardım alarak veya hiç yardım almayarak günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirebilmesidir (Kaplan ve Öztürk, 2004: 71). “Engelsiz kent” daha doğru bir ifade ile “herkes için erişilebilir kent”, kentte yaşayan ya da kente ziyaret için gelen tüm bireylerin -genç-yaşlı, kadın-erkek, kalıcı ya da geçici engellere sahip, hamile, aşırı şişman, okuryazar olmayan, dil bilmeyen, görme, ortopedik, işitme- engelli olabileceği gibi hatta bu özelliklerden

birden fazlasını taşıyabileceği ve bireylerdeki farklılıkları anlatan bu listenin çok daha uzayabileceği gerçeği ile herkes için, bağımsız olarak erişilebilir, güvenli ve konforlu olarak kullanılabilir mekânlara, servis ve hizmetlere sahip bir kenti ifade etmektedir.” (Odabaş ve Güneş, 2017: 31)

Engelsiz bir kent oluşturmak “herkes için bir kent” oluşturmaktır. Bu nedenle ilgili düzenlemeler, “çoğunluk için” yani engelli, engelsiz insanların tümünü içeren planlamalara dayalı olarak şekillenmelidir. (Birleşmiş Milletler, 2004: 2) Fiziksel ve bilişsel yetileri ne olursa olsun toplumdaki tüm bireylere hizmet eden kent erişilebilirdir.

B. Engellilere Yönelik Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler

Engellilerin yaşamlarını kolaylaştırabilmek ve kentsel tasarımda onların da özelliklerinin dikkate alınmasını sağlamak, bu konuda farkındalık yaratmak ve engelsiz kentler inşa edebilmek amacıyla hem uluslararası hem de ulusal düzeyde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Uluslararası çalışmalardan ilki “haklar” a yönelik bir sözleşme izlenimi vermekle birlikte, içerik olarak engellilik olgusunu çağdaş insan hakları anlayışıyla yorumlayan ve Birleşmiş Milletler (BM)’in diğer sözleşmelerinde yer alan insan haklarını, engellilerin ihtiyaçlarına uyarlama amacını güden Engelli Hakları Sözleşmesidir (Ankara Barosu, 2012: 19-21). Engellilik temasına dayalı bir sözleşme yapılmasına yönelik çalışmaların sonucunda 13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bireysel şikâyet mekanizmasını öngören Seçmeli Protokolle birlikte Sözleşme, 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme Türkiye’de de 18 Aralık 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Amacı; engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmek olan sözleşme, tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel, bölünmez, birbiriyile bağlantılı ve karşılıklı bağımlı olma niteliği ile engelli bireylerin bu haklardan herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın yararlanmalarının güvence altına alınması gerekliliğini vurgulayan ve bu kapsamda dikkate alınması gereken ilkeler, stratejiler ve sözleşmeleri vurgulayan giriş kısmı ve eğitim, sağlık, çalışma ve istihdam, siyasal ve kamusal hayata katılım, düşünce ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim, özel

hayata saygı vb başlıklar altında engellilerin haklarını ve taraf devletlerin yükümlülüklerini düzenleyen 50 maddeden oluşmaktadır (BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 2008).

Uluslararası çalışmalardan -özellikle kentsel tasarım konusunda- bir diğeri Avrupa Kentsel Şart I dir. Engellilerin dezavantajlı durumuna dikkat çekilmesi ve mağduriyetlerinin giderilmesi konusunda Avrupa Kentsel Şartta bulunan "Kentlerdeki Engelliler ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Dezavantajlılar" başlığının altında belirtilen ilkeler önem arz etmektedir (Avrupa Kentsel Şart 1, 1992). Bu ilkeler;

- Kentlerin herkesin her mekâna erişebilirliğini sağlayabilecek şekilde tasarlanması;
- Engelliler ve dezavantajlılara ilişkin politikaların hedef gruplar için aşırı himayeci değil toplumla bütünleştirici olması;
- Bunları temsil eden derneklerin kendi aralarındaki işbirliği ve dayanışması;
- Konut ve işyerlerinin engelli ve dezavantajlılara uyarlanabilir biçimde tasarlanması;
- Seyahat, iletişim ve kamu ulaşımının tüm insanlar için erişilebilir olması; şeklinde ifade edilmiştir. İlkelerin temel felsefesine bakıldığında engelliler için bir kentsel tasarım ve bu yolla kamusal mekânların kullanılabilirliği ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizde de hem genel hem de kentle ilgili yasalara bakıldığında engellilere yönelik kentsel alanda düzenlemeler yapılmasıyla ilgili maddeler görülebilmektedir.

Anayasanın;

"Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10. maddesi; Herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu ifade etmektedir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahip olduğu, devletin, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü olduğunu belirterek Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmayacağını belirtir ve Devlet organlarının ve idare makamlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorunda olduklarını vurgular.

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi başlıklı 42. maddesi; Kimsenin, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağını Devletin durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alacağını belirtir.

Çalışma hakkı ve ödevi başlıklı 49. maddesi; Çalışmanın, herkesin hakkı ve ödevi olduğunu belirtmekte devamla çalışma şartları ve dinlenme hakkı başlığını taşıyan 50. maddeyle Kimsenin, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı ve Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacaklarını belirtmektedir.

Sosyal Güvenlik Hakkı başlıklı 60. madde de herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu belirtmekte devamla Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler başlıklı 61. maddeyle; Devletin, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alacağı belirtilmektedir.

Toplumun dezavantajlı kesimlerinden biri olan engellilerin haklarıyla ilgili en önemli belge; onların sağlık, eğitim, istihdam, bakım, rehabilitasyon, ulaşılabilirlik vb. birçok sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlarının çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla 07.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanundur. Amacı engelliliğin önlenmesi, engellilerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri olarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak olan 5378 sayılı kanun 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kanunun amacını, kanunda kullanılacak tanımları ve genel esasları belirten maddelerden oluşmaktadır. İkinci Bölüm; engellilerle ilgili derecelendirmeleri, sınıflandırmaları ve tanımlamaları yapacak olan kuruluşların, engellilere yönelik bakım hizmetlerinin niteliğini, bakım hizmeti verecek kuruluşları, rehabilitasyon hizmetlerini, engellilerin istihdam, eğitim ve öğretimleriyle ilgili esasları belirten maddelerden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm ise; 5378 sayılı kanun çerçevesinde diğer kanunlarda yapılan değişiklikleri, eklemeleri kapsamaktadır. Kanun çerçevesinde imar kanunu, belediye kanunu, kat mülkiyeti kanunu tüketicinin korunması hakkında kanun

ve daha birçok kanunda¹ ya değişiklik yapılmış ya da engellilerle ilgili maddeler eklenmiştir (Kazkayası vd, 2006:1).

Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Karayolları Trafik Kanunu ve Kat Mülkiyeti Kanununda ifade edilen bu maddeler 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun çerçevesinde eklenen maddelerdir.

Bu çerçevede; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun ek 1. maddesinde; büyükşehir belediyelerinde engellilerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere engelli hizmet birimlerinin oluşturulacağı, bu birimlerin faaliyetlerini engellilere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşlarıyla işbirliği hâlinde sürdürecekleri belirtilerek, engelli hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usul ve esasların Engelliler İdaresi Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirleneceği,

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 61. maddesinde; Engellilerin araçları için ayrılmış park yerlerine park etmenin yasak olduğu,

634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 42. maddesinde; engellilerin yaşamı için zorunluluk göstermesi hâlinde, proje tadilinin kat maliklerinin en geç üç ay içerisinde yapacağı toplantıda görüşülerek sayı ve arsa payı çoğunluğu ile karara bağlanacağı, toplantının bu süre içerisinde yapılamaması veya tadilat talebinin çoğunlukla kabul edilmemesi durumunda; ilgili kat malikinin talebi üzerine bina güvenliğinin tehlikeye sokulmadığını bildirir komisyon raporuna istinaden ilgili mercilerden alınacak tasdikli proje değişikliği veya krokiye göre inşaat, onarım ve tesisin yapılacağı belirtilmiştir. İlgili mercilerin, tasdikli proje değişikliği veya kroki taleplerini en geç altı ay içinde sonuçlandıracağı ve Komisyonun teşkili, çalışma usulü ile engellinin kullanımından sonraki süreç ile ilgili usul ve esasların Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile Engelliler İdaresi Başkanlığı tarafından müştereken hazırlanacak yönetmelikle belirleneceği hükme bağlanmıştır.

¹ Diğer kanunlarla ilgili detaylı bilgi için bkz; <http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8136/Ulusal-Mevzuat>

Belediye Kanunu ve İmar Kanununda da engellilere yönelik hem fiziksel çevre hem de sunulacak hizmetler konusunda maddeler yer almaktadır. Belediye Kanununun 14. maddesinde; belediye hizmetlerinin, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulacağı, hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanacağı ifade edilmiştir.

Kanunu 38. maddesinde; belediye başkanın görevleri arasında; bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini oluşturmak sayılmıştır.

Kanunun 60. maddesinde; dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar belediye giderleri arasında sayılmıştır.

Kanunun 75. maddesinde; belediye, belediye meclisinin kararı üzerine yapacağı anlaşmaya uygun olarak görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, engelli dernek ve vakıfları, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebileceği belirtilmiştir.

Belediye hizmetlerine gönüllü katılım başlıklı 77. maddesinde ise; belediyenin; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programları uygulayacağı ifade edilmiştir.

İmar Kanununun Ek 1. maddesinde; fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunlu olduğu belirtilmiştir. Yapılan tüm bu düzenlemelere bakıldığında hem yapıları çevredeki fiziksel engelleri kaldırmaya hem de hizmet sunma olanaklarının artırılmasına yönelik olduğu görülmektedir. Ancak

engellilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri -hatta en önemlisi- onların konutlarında/evlerinde yaşadıkları problemlerdir. Konutların tuvaletleri, banyoları, mutfak dolapları/tezgâhları vb. ev içi dizaynlar onların şartlarına uygun olarak tasarlanmamaktadır. Dolayısıyla hem konutlarında hem de kentte engelsiz bir yaşam süremeyen bu kişiler hem mutsuz olmakta hem de toplumsal yaşama katılmaktan mahrum kalmaktadırlar.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 61. maddesinde Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, tüketicinin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları, yaşlıları, çocukları ve engellileri istismar edici reklam ve ilânlar ve örtülü reklamların yapılamayacağını ifade edilmiştir.

C. Etimesgut Belediyesi'nin Engellilere Sağladığı Hizmetler

Yerel yönetimler, insan topluluklarının ortak ve yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulan yönetsel kurumlardır. Günümüzde yerel yönetimler denilince ilk önce akla gelen temel birim belediyelerdir. Belediyeler; Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. Dolayısıyla Engellilerin hakları gereği çalışma düzenine ve sosyal hayata katılmalarına, kamusal mekânlara erişimlerine engel olan durumları önlemek konusunda kentsel ölçekte yetkili ve sorumlu olan ana kurum belediyedir.

Kamunun kullanımına açık, resmi ve özel tüm yapılara erişimde; sokak, cadde ve meydanlar, parklar, eğlenme-dinlenme (rekreasyon) alanları vb. açık alanlarda, konutlarda, toplu taşımacılıkta, trafik düzenlemelerinde belediyeler, ulaşılabilirlik açısından yasal sorumlu ve yetkilidirler. Ayrıca Kent mekânının engelsiz hale getirilmesi, bu mekanların düzenlenmesinde en önemli aktörlerden birini yerel yönetimler ve dolayısıyla belediyeler oluşturduğu için bu mekanların düzenlenmesinden de belediyeler özellikle sorumludur. Belediyeler toplumda yer alan her bir bireyin hem sosyal yaşama katılabileceği hem de bağımsız olarak hareket edebileceği huzurlu ve güvenli olarak dışarı çıkma isteğini arttıran ekolojik ve daha yeşil bir çevrede

hizmetler sunan kentler tasarlamak zorundadırlar (Odabaş ve Güneş, 2017:35) Kentin kendisinin bir engel oluşturmaması için öncelikle belediyelerin çok katmanlı bir planlama ve uygulama sunmaları gerekmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Etimesgut Belediye'sinin engelli vatandaşlarına daha yaşanabilir mekânlar oluşturmak amacıyla sunduğu hizmetler şu şekilde ifade edilebilir;

Her Yıl Tatil İmkânı

Engellileri Denizle Buluşturma Projesi' kapsamında engelli bireyler aileleriyle birlikte tatil yapma imkânına sahip olmaktadır

Sosyal Etkinlikler

Etimesgut Belediyesi, yıl boyunca birçok sosyal ve kültürel etkinlik düzenleyerek engellileri bir araya getiriyor. Engelliler için ETİ SEM kapsamında özel kurslar açılıyor. E-KPSS, Kuran-ı Kerim, ebru, resim, bağlama, gitar gibi birçok kurs imkânı bulan engelliler, evlerinden çıkarak sosyal hayata daha çok katılma fırsatı yakalıyorlar.

Araç Gereç Yardımı

Etimesgut Belediyesi, engellilere ihtiyaçları doğrultusunda akülü ve tekerlekli sandalyenin yanı sıra tıbbi malzeme desteği sağlamaktadır. Engellilerin, hastane, okul ve sosyal kültürel etkinliklere ulaşımını daha kolay sağlamak amacıyla, 2 adet asansörlü engelli aracı engellilerin 24 saat hizmetinde bulunmaktadır.

Fiziki Çevre

Etimesgut Belediyesi, belediyeye ait tüm yapılardaki giriş çıkışlar engelliler için düzenlenmiştir. Tüm kaldırımlara engelli rampası yapılmış, Parklardan engellilerin daha rahat yararlanabilmesi için düzenlemeler gerçekleştirilmiştir/gerçekleştirilecektir.

Tesislerden Ücretsiz Yararlanma

Etimesgut'ta ikamet eden orta ve hafif engelliler, Etimesgut Belediyesi'nin yüzme havuzları ve spor merkezlerinden ücretsiz yararlanmaktadır. Engellilere ve ailelerine, belediyeye ait aile yaşam merkezlerinde ücretsiz hizmet verilmektedir.

Aşevi Hizmeti

İhtiyaç sahibi engellilere belediyenin aşevinden ücretsiz yemek imkânı sunulmaktadır. Yemekler, engellilerin evlerine servis edilmektedir. Ayrıca engellilere giyim yardımları da yapılmaktadır.

Engelsiz Yaşam Merkezi

Etimesgut Belediyesi tarafından Bağlıca'da yapılan 11 bin 500 metrekare inşaat alanı bulunan Türkiye'nin en kapsamlı engelsiz yaşam merkezidir. Yaşam merkezi 5 ayrı bloktan oluşmaktadır. Her blokta engelli vatandaşlar ve ailelerinin hayatlarını kolaylaştıracak farklı donatılar hizmet verecektir. Bloklarda; Sağlık ve Rehabilitasyon, Mesleki Eğitim, Misafirhane ve Bakımevi, Sosyal donatılar, Eğitim ve Kültür birimleri bulunmaktadır.

Misafirhane

Merkezde, misafirhane ve bakımevi de yer almaktadır. Engelliler, durumlarına göre geçici olarak burada misafir edilebilecekler. Aileler, özel durumlarında engelli yakınlarını merkeze emanet edebilecek ya da çocuklarıyla birlikte bu merkezde konaklayabilecekler.

Eğitim Alanları

Merkezde, engellilerin eğitimi için özel alanlar oluşturulmuştur. Sosyal Eğitim Binası'nda hobi odaları, grup danışma ve serbest çalışma alanları, oyun-eğlence alanları, sosyal, bedensel, yönlendirme, hobi, özel eğitim, proje ve paylaşım salonları hizmet verecektir.

Sosyal Kültürel Alanlar

Merkezde tiyatro, konser, seminer gibi kültürel etkinlikler için kullanılacak çok amaçlı salon, sergi alanları, kütüphane, yemekhane ve kafeterya alanları bulunmaktadır. Yaşam Merkezinde engellilere mesleki ve kişisel gelişim imkanı sağlayacak donatılar da bulunmaktadır. Mesleki Gelişim Binası'nda bulunan atölyeler, iş eğitimi ve beceri eğitimi salonları, bilgisayar eğitim birimleri ve dersliklerde engelliler hem boş zamanlarını verimli şekilde değerlendirebilecek hem de meslek sahibi olacaklardır.

Sağlık Ve Rehabilitasyon Üniteleri

Merkezin en önemli bölümlerinden birini Sağlık ve Rehabilitasyon Binası oluşturmaktadır. Bu bölümde hidroterapi havuzu, fizyoterapi salonu, tahlil, müdahale ve gözlem odası bulunmaktadır. Engellilere yönelik sağlık hizmeti bu birimde verilecektir.

Sonuç

Engelsiz yapılanmayı gerçekleştirmek, herhangi bir kent için son derece karmaşık bir sorundur. Bir mekânın tasarımında en önemli nokta, yaşlılar, engelli bireyler ve küçük çocuğu olan anneler gibi daha az hareketli olan bireylere hizmet edebilmesidir. Yaşam alanının farklı yetenekleri olan insanlar ve çeşitli insanlık durumları için tasarlanabilmesi, kentin tamamının engelsiz bir mekâna dönüştürülmesi için yapılacak bir tasarımda birbiriyle bağlantılı olan üç ortamın fiziki yapılı çevresinin düzenlenmesi gerekir. Bu ortamlardan ilki kentsel mekânlar yani sokaklar, meydanlar, parklar vb.'den oluşan açık yeşil alanlardır. İkinci ortam, bina mekânlarıdır. Bu mekânlar bina içlerini kapsar. Son mekân, bu mekânların bir birleri arasında geçişi sağlayan bahçe bina girişi gibi binaya bitişik olan çevrelerdir.

Erişilebilir yapılı çevre oluşturulabilmesi için öncelikle, hareketliliği güçleştiren veya tamamen engelleyen mevcut engellerin tespit edilerek ortadan kaldırılması ve hareketliliği kolaylaştırıcı ek donanım ve malzemelerin uygulanması gerekmektedir. Mevcut yapılaşmış alanlar için bu çalışmalar yapılırken, yeni yapılaşan alanlarda engelsiz yapılı çevre ilkelerine uygun düzenlemelerle, herkes için erişilebilir yaşam çevreleri oluşturulmasında önemli adımlar atılmış olacaktır. Engelli vatandaşların toplumdaki herkesle aynı koşullarda yaşamını sürdürmesi için, tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından sunulan her türlü hizmetin erişilebilir biçimde planlanması ve uygulanması gereklidir. Ancak bu düzenlemeler yapılırken ayrıcalık yaratmak amacı ile “engelsiz çocuk oyun alanı”, “engelli plajı”, engelsiz yaşam merkezi adı altında iyi niyet yatan ancak temelinde uygun olmayan uygulamalardan ve etiketlemelerden kaçınılmalıdır. Bireyi farklı, özel ya da ayrıcalıklı olduğu izlenimini uyandıran uygulamalar yerine toplumdaki tüm bireylerin birlikte yer alacağı aynı alanda alternatifler içeren aktivite alanları ile ortak mekânlar yaratılmalıdır.

Bu bağlamda Etimesgut Belediyesi'nin faaliyetleri değerlendirildiğinde; engelli bireylere yönelik sosyal ve kültürel aktivitelerin yapılarak, engelli vatandaşların ve ailelerin toplumla kaynaşmasını sağlama amacını güttüğünü bu faaliyetlerin de kentsel aidiyeti artırdığı ancak kentsel tasarım ve erişebilirlik adına yaptığı faaliyetlerin yetersiz olduğu ifade edilebilir.

Kaynaklar

- Akın Galip, Sibel ÖNAL (2016), “Kentsel Alanların Tasarımında Ergonomik Sorunlar”, AÜDTCF, Antropoloji Dergisi, Sayı:31 (Haziran 2016), ss.51-60.
- Ankara Barosu (2012) Türk Hukukunda Engelliler Ve Engelli Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Ankara.
- Avrupa Kentsel Şart 1, 1992,
Uhttps://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CHARTE/URBAINE
&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInter
net=1EB1E9&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FF C679U.
Erişim: 10.02.2015
- Başer, Damla(2006), “Heykelin Kentsel Kamusal Mekâna Etkisi: HeykelMekân İlişkininin Kamusalılığı Üzerine Bir Araştırma” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Belediye Kanunu, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 13.7.2005 Sayı: 25874
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, (2004), Accessibility for the Disabled: A Design Manual for a Barrier Free Environment,
<http://www.un.org/esa/socdev/enable/designm/intro.htm>
- BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, 2008,
Uhttp://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.sh tmlU.
Erişim:02.03.2018
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 23.7.2004 Sayı: 25531
- Cansever, Turgut(1996), “Şehir”, Cogito: Kent ve Kültürü, Yapı Kredi Yayınları, no:8, ss.125-131
- Demirkan, Tarık (1996), “Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları: Kentler” , Cogito: Kent ve Kültürü, Yapı Kredi Yayınları, no:8, ss.17-23
- Dünya Engelliler Vakfı (2018), Engelsiz Şehir Tasarım Raporu,
<http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/Engelsiz-Sehir-Tasarim-Raporu>
- Engelliler Hakkında Kanun, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 7.7.2005 Sayı: 25868
- İmar Kanunu, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 9.5.1985 Sayı: 18749
- Kaplan, Hülagü; Öztürk Mustafa(2004), “Engelliler, Kamu Mekânı ve Engelsiz Tasarım: Kamusal İç Mekânlarda İrdelenmesi İçin Bir Çerçeve”, Planlama, ss. 67-74
- Karayolları Trafik Kanunu, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 18.10.1983 Sayı: 18195
- Kat Mülkiyeti Kanunu, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 2.7.1965 Sayı: 12038
- Kazkayası M., Kocaoğlu Y., Akgün U., Ürker, Ş.,(2006) Özürlüler Kanunu Ve İlgili Mevzuat, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın No: 43, Kalem dâr Matbaacılık, Ankara.
- Keleş Ruşen; Hamamcı Can,(1993), Çevrebilim, İmge Kitabevi, Ankara.
- Mutlu, Ahmet, Yücel Batmaz, Nazlı (2013), Türkiye’de Kent Hakkı, Orion Kitabevi, Ankara.

- Sümer, Gülüzar Ç. (2015), “Engelsiz Şehir” Kavramı Açısından Malatya, Yönetim ve Ekonomi, Cilt 22, Sayı 1, s. 139–157.
- Şat, Nur, Tuğçe Göver(2017), Engelliler İçin Belediyelerin Erişilebilirlik Sorumlulukları: Çorum Engel Haritası Projesi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 1, ss, 521-541
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2010), Yerel Yönetimler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, <http://engelsiz.beun.edu.tr/tr/wp-content/uploads/2013/06/ulasilabilirlik.pdf> (03.10.2018).
- TÜİK (2016), 03.15.2018.
- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 28.11.2013 Sayı: 28835.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 9.11.1982 Sayı:17863 (Mükerrer)
- USLU Aysel ODABAŞ, Meltem GÜNEŞ (2017), “ Engelsiz Kentler-“Herkes İçin Erişilebilir Kentler” Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırma Dergisi E-ISSN: 2602-4322, 1 (2): ss.30-36.